

СЪДЕБНО ПРОИЗВОДСТВО ПО ГРАЖДАНСКИ ДЕЛА

ОБРАЗУВАНЕ НА ДЕЛАТА

Съдебното производство по първоинстанционни граждански дела се образува въз основа на депозирана пред съда **искова молба**.

Съдията-докладчик, определен на случаен принцип чрез електронно разпределение, проверява редовността на внесената искова молба и ако същата не отговаря на изискванията на ГПК на ищеца се дава **едноседмичен срок** да отстрани допуснатите нередовности. Ако това не бъде направено, исковата молба и представените с нея приложения се връщат на подателя.

Когато при проверка на исковата молба съдът констатира, че предявеният иск е **недопустим**, депозираните книжа също следва да се върнат на вносителя.

След като не са установени нарушения и съдът приеме исковата молба, преписи от нея и от приложените документи се изпращат на ответника. На последния се указва да подаде **писмен отговор в едномесечен срок**, като се посочва какво следва да се съдържа в отговора и какви са последиците, ако лицето не упражни това си право.

При подготовката за разглеждане на делото, съдиите се произнасят с определение по всички предварителни въпроси и по допускане на доказателствата. Преписи от това определение се връчват на страните с призовката за първото съдебно заседание.

СТРАНИ ПО ДЕЛАТА. ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

Страни в гражданските спорове са лицата от чието име и срещу които се води делото – съответно **ищец** и **ответник**.

Дееспособните физически лица извършват съдопроизводствените действия лично, а непълнолетните и ограничено запретените - лично, но със съгласието на родителите или попечителите си.

Малолетните и поставените под пълно запрещение се представляват от законните си представители - родители или настойници.

СЪДЕБНИ ЗАСЕДАНИЯ

Съдът разглежда делата в открити и в закрити заседания. Последните се провеждат в предвидените от закона случаи без участие на страните.

Заседанията по делата се провеждат в сградата на съда. Провеждането на заседанията извън сградата на съда е допустимо, ако по този начин може да бъдат избегнати по-големи разноски.

Мястото, денят и часът на откритите заседания се определят от съда.

Публичност

Съгласно Конституцията и процесуалните закони на Република България разглеждането на делата във всички съдилища е **публично**, освен в предвидените от закона случаи. Съдът служебно или по молба на някоя от страните може да постанови разглеждането на делото или извършването само на някои действия да стане при закрити врата, когато:

- общественият интерес налага това;
- защитата на личния живот на страните, на семейството или на лицата под попечителство налага това;
- делото е свързано с търговска, производствена, изобретателска или данъчна тайна, чието публично огласяване би накърнило защитими интереси;
- са налице други основателни причини.

В горните случаи в съдебната зала се допускат страните, техните пълномощници, вещите лица и свидетелите, както и лицата, на които председателят разреши това.

Когато е проведено заседание при закрити врата, публичното огласяване на неговото съдържание се забранява.

В публичните заседания не може да присъстват без разрешение от съда ненавършили пълнолетие лица, които не са страни по делото или свидетели, както и въоръжени лица, освен съдебната охрана.

Съдебен състав

Първоинстанционните граждански дела се разглеждат от един съдия, а въззивните - от трима съдии, един от които може да бъде младши съдия.

Заседанието се ръководи от председателя, който следи за реда в съдебната зала и може да налага глоби за нарушаването му. Председателят може да отстрани всеки, който не спазва реда.

Даване ход и отлагане на делото

Неявяването на някоя от страните, която е редовно призована, не е пречка за разглеждането на делото.

Съдът отлага делото, ако страната и пълномощникът ѝ не могат да се явят поради препятствие, което страната не може да отстрани. При отлагане на делото съдът обявява датата на следващото заседание, за което страните и явилите се по делото свидетели и вещи лица се смятат призовани. Когато се налага определяне на друга дата за провеждане на заседанието, съдът я определя в закрито заседание и призовава страните, свидетелите и вещите лица.

Разглеждане на делото в открито заседание

В откритото заседание след разрешаване на предварителните въпроси съдът пристъпва към изясняване на фактическата страна на спора. Ищецът може да поясни и допълни исковата молба, както и да посочи и представи доказателства във връзка с направените оспорвания от ответника, а ответникът - да посочи и представи нови доказателства, които не е могъл да посочи и представи с отговора на исковата молба. Страните са длъжни да направят и обосноват всичките си искания и възражения и да вземат становище по твърденията от насрещната страна обстоятелства.

Ответникът може да поиска допълнителен срок, за да вземе становище по направените в това заседание доказателствени искания от ищеца и да посочи допълнителни доказателства във връзка с направените оспорвания. Когато това искане бъде уважено, съдът се произнася по направените оспорвания и искания в закрито заседание с определение, което се съобщава на страните.

Съдът може да поставя въпроси на страните за изясняване на фактите, като указва значението им по делото. Също така съдът може да укаже на страните да конкретизират твърденията си и да отстранят противоречията в тях

След извършване на горепосочените действия съдът приканва страните към спогодба и посочва нейните последици. Ако спогодба не се постигне, съдът прави **доклад**, който се отразява в протокола.

Доклад по делото

Докладът по делото съдържа:

- обстоятелствата, от които произтичат претендираните права и възражения;
- правната квалификация на правата, претендирани от ищеца, насрещните права и възраженията на ответника;

- кои права и кои обстоятелства се признават;
- кои обстоятелства не се нуждаят от доказване;
- как се разпределя доказателствената тежест за подлежащите на доказване факти.

С доклада съдът указва на страните за кои от твърдените от тях факти не са посочили доказателства и им предоставя възможност да изложат становището си във връзка с дадените указания и доклада по делото, както и да предприемат съответните процесуални действия. Ако в изпълнение на предоставената им възможност страните не направят доказателствени искания, те губят възможността да направят това по-късно, освен ако не възникнат нови факти и обстоятелства.

Събиране на доказателствата

Съдът събира всички допуснати доказателства с участието на страните. Съгласно разпоредбите на ГПК на доказване подлежат спорните факти от значение за решаване на делото, като всяка страна е длъжна да установи фактите, на които основава своите искания или възражения.

Законът позволява страните да правят **доказателствени искания**, например за допускане до разпит на свидетел или за изготвяне на експертиза, като е необходимо да се посочат точно какви факти и обстоятелства ще установяват те.

Като доказателства може да се ползват **свидетелски показания, обяснения на страните или писмени документи**. Когато за изясняване на някои възникнали по делото въпроси са необходими специални знания из областта на науката, изкуството, занаятите и др. по делото може да бъде назначено **вещо лице**, на което да се възложи изготвянето на **експертиза** с конкретен предмет и задача. За пълното и обективно изясняване на делото по молба на страните или по своя преценка съдът може да назначи **оглед** на движими или недвижими вещи или **освидетелстване** на лица. Това са способи за събиране и проверка на доказателства, които се извършват от целия състав на съда с участие или без участие на свидетели и вещи лица.

Ако събирането на някое доказателство е съмнително или представлява особена трудност, съдът може да определи съответен **срок** за представянето му. За събиране на някои доказателства може да са необходими **разноски**, като съдът определя размера и срока за внасянето им.

Посочените процесуални действия, както и законовите възможности да бъде **оспорена истинността на документ**, представен като писмено доказателство от някоя от страните, или необходимостта от изготвяне на **допълнително или повторно заключение** по допусната експертиза, очертават част от обстоятелствата, които биха могли да доведат до отлагане делото и забавяне на процеса.

Приключване на съдебното дирене

След събиране на доказателствата съдът отново приканва страните към спогодба. Ако такава не бъде постигната, съдът дава ход на **устните състезания**. При тях всяка от страните заявява своите фактически и правни доводи по спора и посочва, какво решение желае да бъде постановено. **Първо пледира ищецът**, а след него - **ответникът**, като всяка страна има право да вземе становище по доводите, изложени от противната страна.

Когато делото е изяснено, съдът обявява устните състезания за приключени и посочва деня, в който ще обяви **решението**. При фактическа и правна сложност на делото по искане на някоя от страните съдът може да определи подходящ срок за представяне на **писмени защиты**.

РЕШАВАНЕ НА ДЕЛОТО

Актът, с който първоинстанционният съд се произнася по съществуващото на спора се нарича **решение**. То се постановява от съдебния състав, участвал в заседанието, в което е завършено разглеждането на делото. Съдът основава решението си върху приетите от него за установени обстоятелства по делото и върху закона. Предвид се вземат и фактите, настъпили след предявяване на иска, които са от значение за спорното право.

Решението заедно с мотивите към него се изготвя в писмена форма и се обявява най-късно в едномесечен срок след заседанието, в което е завършено разглеждането на делото. В мотивите се посочват исканията и възраженията на страните, преценката на доказателствата, фактическите констатации и правните изводи на съда.

Решение при признание на иска

Когато ответникът признае иска, по искане на ищеца съдът прекратява съдебното дирене и се произнася с решение съобразно

признанието. В мотивите на решението е достатъчно да се укаже, че то се основава на признанието на иска. Признанието на иска не може да бъде отеглено.

Съдът обаче не може да постанови решение при признание на иска, когато:

- признатото право противоречи на закона или на добрите нрави;
- е признато право, с което страната не може да се разпорежда.

Неприсъствено решение

Ако ответникът не е представил в срок отговор на исковата молба и не се яви в първото заседание по делото, без да е направил искане за разглеждането му в негово отсъствие, ищецът може да поиска постановяване на неприсъствено решение срещу ответника или да оттегли иска.

Ответникът може да поиска прекратяване на делото и присъждане на разноски или постановяване на неприсъствено решение срещу ищеца, ако той не се яви в първото заседание по делото, не е взел становище по отговора на исковата молба и не е поискал разглеждане на делото в негово отсъствие.

Ако ищецът не е посочил и не е представил доказателства с исковата си молба и ответникът не е подал в срок отговор, и двете страни не се явят в първото заседание по делото, без да са направили искане делото да се гледа в тяхно отсъствие, делото се прекратява.

Съдът постановява неприсъствено решение, когато:

- на страните са указани последиците от неспазването на сроковете за размяна на книжа и от неявяването им в съдебно заседание;

- искът вероятно е основателен с оглед на посочените в исковата молба обстоятелства и представените доказателства или вероятно е неоснователен с оглед на направените възражения и подкрепящите ги доказателства.

Неприсъственото решение не се мотивира по същество. В него е достатъчно да се укаже, че то се основава на наличието на предпоставките за постановяване на неприсъствено решение.

Когато съдът прецени, че не са налице предпоставките за постановяване на неприсъствено решение, той отхвърля искането с определение и продължава разглеждането на делото.

Неприсъственото решение не подлежи на обжалване, но ГПК предвижда защита срещу подобен акт при наличието на определени от закона обстоятелства.

ВЪЗЗИВНО ПРОИЗВОДСТВО

Предвидената в закона възможност за обжалване на постановените от първоинстанционните съдилища актове е допълнителна гаранция за правата на страните в спора. Въззивно производство се образува, когато ищецът и/или ответникът не са удовлетворени (изцяло или отчасти) от постановления първоинстанционен акт и в законоустановения срок обжалват същия пред по-горна инстанция.

Решенията на районните съдилища се обжалват пред съответния окръжен съд, а първоинстанционните актове на окръжните съдилища – пред съответния апелативен съд. Жалбите против постановените първоинстанционни решения се подават чрез съда издал атакувания акт, като същите трябва да бъдат в писмена форма и да отговорят на определени изисквания, подробно изложени в ГПК. В случай, че депозираната жалба отговаря на законовите норми, съдът изпраща преписи от тях на другата страна в спора, която в определен срок може да подаде отговор или насрещна жалба. След изтичане на определените в процесуалните закони срокове, делото заедно с жалбите и с евентуалните отговори или насрещни жалби се изпращат на съответния горестоящ съд.

Забрана за посочване на нови факти и доказателства

Във въззивното производство страните не могат да твърдят нови обстоятелства, да сочат и представят доказателства, които са могли да посочат и представят в срок в първоинстанционното производство.

До приключване на съдебното дирене страните могат да:

- твърдят нови обстоятелства и да сочат и представят нови доказателства само ако не са могли да ги узнаят, посочат и представят до подаване на жалбата съответно в срока за отговор;
- твърдят нововъзникнали след подаването на жалбата, съответно след изтичане на срока за отговора, обстоятелства, които са от значение за делото, и да посочат и представят доказателства за тях.

Във въззивното производство може да се иска събиране на доказателствата, които не са били допуснати от първоинстанционния съд поради процесуални нарушения.

Подготвително заседание

След образуване на делото пред по-горната инстанция, в закрито заседание, въззивният съд извършва проверка на допустимостта на жалбите, произнася се по допускане на посочените от страните нови доказателства и насрочва делото за разглеждане в открито заседание. Разрешаването на въпросите по допустимостта на жалбите и доказателствените искания може да стане и в първото заседание по делото, ако съдът прецени, че е необходимо да се изслушат и устните обяснения на страните. Ако прецени за необходимо, съдът може да изслуша отново свидетели и вещи лица.

Открито заседание на въззивния съд

Въззивният съд, в състав от **трима съдии**, разглежда жалбите в открито заседание с призоваване на страните. При положение, че съдът допусне събирането на нови доказателствата, това става по общите правила, като при необходимост гледането на делото се отлага.

След изчерпване на посочените процедури съдът пристъпва към изслушване на устните състезания, при които страните излагат своите съображения по атакувания съдебен акт. При фактическа и правна сложност на делото, по искане на някоя от страните, съдът може да определи подходящ срок за представяне на писмени защиты, които следва да се представят с преписи според броя на страните.

Правомощия на въззивния съд

Въззивният съд се произнася **служебно по валидността¹** на решението, а по допустимостта - в обжалваната му част. По останалите въпроси той е ограничен от посоченото в жалбата.

➤ Решение при нищожно и недопустимо първоинстанционно решение

Когато първоинстанционното решение е **нищожно** (например: обжалваното решение не е подписано, постановено е от незаконен състав и др.), въззивният съд **прогласява нищожността**

¹ За да е валидно решението на съда, трябва да е постановено от надлежен орган, овластен от закона за издаването му.

му и ако делото не подлежи на прекратяване, го връща на първоинстанционния съд за постановяване на ново решение.

Когато решението е **недопустимо** (например: ако с него е разгледан недопустим иск, който вече е решен със сила на пресъдено нещо), въззивният съд го **обезсилва**, като прекратява делото. Когато основанието за обезсилване е **неподсъдност на спора**, делото се изпраща на компетентния съд. Ако е разгледан **непредявен иск**, решението се обезсилва и делото се връща на първоинстанционния съд за произнасяне по предявения иск.

➤ **Решение при неправилно първоинстанционно решение**

Когато първоинстанционното решение е валидно и допустимо, въззивният съд решава спора по същество, като **потвърждава** или **отменя изцяло** или **отчасти първоинстанционното решение**. Ако решението не е обжалвано от другата страна, положението на жалбоподателя не може да бъде влошено с новото решение.

➤ **Решение при правилно първоинстанционно решение**

Когато въззивният съд **потвърди** първоинстанционното решение, той мотивира своето решение, като може да препрати и към мотивите на първоинстанционния съд.

КАСАЦИОННО ПРОИЗВОДСТВО

Постановените във въззивните производства актове подлежат на обжалване с **касационна жалба**. Съгласно процесуалните норми обаче, не всички решения на въззивните съдилища - окръжни или апелативни, подлежат на касационно обжалване (виж глава 22 от ГПК).

Касационните жалби се подават чрез съда, който е постановил въззивното решение. След уведомяване на другата страна в спора и изтичане на установените в ГПК срокове, в които може да се депозират отговор или насрещна касационна жалба, делото се изпраща във ВКС.

Решенията на касационната инстанция се изготвят съгласно посочените в закона правила и срокове и **не подлежат на обжалване.**